

Elşən Mirişli

Gəncə şəhəri,
tarixçi

Atası Cüneyd kimi Şeyx Heydərin Şirvanı zəbt etmək cəhdi baş tutmadı və onlar üçün fəlakətə qurtardı. Sultan Yaqub Şirvanşaha hərbi yardım göstərdi, lakin bunun müqabilində ondan Ağqoyunlu dövlətinin vassallığını tanımasını tələb etdi. 1489-cu ildə Şirvanşah öz möhürü ilə təsdiq etdiyi şərtnamədə öz üzərinə bir sıra vassal təəhhüdləri götürdü. Lakin bir ildən, Sultan Yaqub 1490-cı ildə öldükdən sonra onun yerinə keçən oğlu və varisi, Şirvanşahın nəvəsi Baysunqur babasının təsiri altına düşdü və Şirvan dövləti yenidən müstəqil oldu. Baysunqur Mirzə (1490-1492) Təbrizdə taxta çıxarkən babası Fərrux Yasardan yardım istədi və uzun sürməyən hakimiyyətindən sonra Maqsud bəyin oğlu, Uzun Həsənin nəvəsi Rüstəm bəy tərəfindən qovularaq Şirvana, Şirvanşahın yanına qaçdı. Baysunqur Fərrux Yasarı və Şirvan qoşunlarının köməyi ilə öz hüquqlarını bərpa etməyə cəhd göstərsə də, 1492-ci ildə Bərdə ilə Gəncə arasında Rüstəm bəylə vuruşmada həlak oldu. Bu vuruşmada Rüstəm bəylə birlikdə Şeyx Heydərin böyük oğlu Sultanəli də iştirak edirdi. Baysunqurun tərəfində isə Fərrux Yasarı oğlu Şeyxşah, Şirvanın adli-sanlı feodallarından olan Malik Salim, habelə Şirvan qoşunları vuruşurdu.

Sultan Yaqubun digər oğlu Sultan Murad da qardaşı Baysunqurun ölümündən sonra babası Şirvanşah Fərrux Yasara sığınmış və 1498-ci ilədək, Uzun Həsənin digər nəvəsi Əhməd Mirzənin hakimiyyətindən narazı olan Ağqoyunlu feodalları onu Təbrizə çağırana qədər onun yanında yaşamışdır. Bu hadisələrdən sonra Şirvanşah Fərrux Yasarı və Sultan Murad Səfəvilərin güclənmiş qüdrətinin qurbanı oldu.

Şeyx Heydərin həlak olduqdan sonra Sultan Yaqub onun və Aləmşah bəyimin üç azyaşlı oğullarını-

idi. Buna görə də ustaclı tayfasının emirləri İsmayıl-la birlikdə Qarabağa getməyi qərara aldılar. İsmayıl oradan Gəncəyə, sonra isə Göyçə gölünün sahillərinə, Çuxursədə yollandı. 1499-cu ilin sonunda Ərzincanda onun bayrağı altında ustaclı, şamlı, rumlu, təkəli, zülqədər, əfşar, qarcar, qızılbaş tayfalarından və Qarabağ sülalələrindən 7 min qızılbaş savaşçısı toplandı. Qızılbaş emirlərinin İsmayılın qışladığı Ərzincanda keçirilən müşavirəsində Səfəvilə-

Şirvanşahın başını kəsərək İsmayıl-a göndərdi.

Şirvanşah Bəhram bəy

Bəhram bəy Şirvanşahlar dövlətinin otuz yeddinci hökmdarı, Şirvanşah I Fərrux Yasarı oğludur. Hakimiyyət illəri 1500-1501-ci illərdir. O, bir il hakimiyyət sürdükdən sonra 1501-ci ildə öz əcəli ilə öldü.

Şirvanşah Qazi bəy

Sultan Məhəmməd Qazi bəy Şirvanşahlar dövlətinin otuz səkkizinci hökmdarı, Şirvanşah I Fərrux Yasarı oğludur. Bəhram bəyin ölü-

miyyət illəri 1502-1524-cü illərdir. Şeyxşah 1502-ci ildən II İbrahim adı ilə taxta çıxdı. Sultan Mahmud kömək almaq ümidi ilə I Şah İsmayılın sarayına qaçdı.

I Şah İsmayıl Sultan Mahmudu müdafiə etməyi lazım bildi. Sultan Mahmud Qızılbaş Dövləti ordusu ilə Şirvana hərəkət etdi. Şeyxşah Gülüstan qalasına çəkildi. Qalanın mühasirəsi üç aya qədər davam etdi. Mühasirədə olanların vəziyyəti təhlükəli hal alırdı. Lakin bu zaman gözənilməz hadisə baş verdi: Sultan Mahmud yatdığı yerdə xidmətçisi tərəfindən öldürüldü. Gece zül-

miş cənəzəsinin qalıqlarını Ərdəbilə köçürüb orada ailəvi türbədə dəfn etməyi əmr etdi. Şirvanı yenidən özünə tabe edən Şah İsmayıl Kürü keçib qışı Qarabağda keçirdi. Şirvana səfərindən sonra şahın uğurlarını və qələbələrini gören Şeyxşah onunla yaxınlaşmaq qərarına gəldi və xərac verməyə razı oldu.

Şirvanşah söz verdiyi kimi oğlu, Sultan II Xəlilullahı qiymətli hədiyyələrlə Təbrizə, İsmayılın sarayına göndərdi və dostluq münasibətlərini daha da möhkəmləndirmək məqsədi ilə şahın qızını oğluna istədi. Təklif qəbul edildi və İsmayılın

Dərbəndilər sülaləsi dövründə Şirvan dövləti

rin irsi düşməni Şirvanşah Fərrux Yasarla müharibəyə başlamaq qərara alındı.

Şirvanşah Fərrux Yasarla savaşı

1500-cü ilin sonunda, Şirvanda Gülüstan qalası yaxınlığında, Cabani adlı yerdə İsmayıl Şirvanşah arasında döyüş başlandı.

Cabani savaşı

Bu meydan müharibəsində Səfəvi ordusu 20 min süvari və 6 min

müddən sonra 1501-ci ildə Şirvanşahlar taxtına onun qardaşı Qazi bəy ibn Fərrux Yasarı çıxdı. O, Şah İsmayıl Xətəinin Bakı şəhərini mühasirəyə alıb tutduğu altı ay müddətində hakimiyyət sürmüşdü. O da taxt-tacını ələ keçirmiş oğlu Sultan

mətinə onun başı qalaya çatdırıldı. Bundan ruhlanan şirvanlılar gecə həmləsi təşkil etdilər və özlərini itirmiş qızılbaşları qılıncdan keçirdilər. Şeyxşah qızılbaşların Gülüstan qalası yaxınlığında məğlubiyyətdən sonra yalnız Şah İsmayılın ali

qızı Pərixan xanım Şirvanşahın oğlu Sultan Xəlilullahla nişanlandı. 1523-cü ildə Şah İsmayıl Şirvanşah Şeyxşahın qızı ilə evlənmək istədiyini bildirdi. O, həmin məqsədlə amir Cəlaləddin Məhəmməd və Dəmir bəyi qiymətli hədiyyələrlə Şamaxıya göndərdi. Bu təklifdən son dərəcədə məmnun qalan Şeyxşah şahın elçilərini böyük ehtiramla qəbul edib, qızını onlarla və məyyətin müşayiətilə şahı göndərdi. 5 noyabr 1523-cü ildə Təbriz yaxınlığında Şah İsmayıl Xətəi ilə Şirvanşahın qızının dəbdəbəli toyu oldu.

II Xəlilullah

II Şeyx İbrahim Şeyxşah 124-cü ildə kürəkəni Şah İsmayıl Xətəi ilə eyni ildə öldükdən sonra Şirvanı onun böyük oğlu, II Xəlilullah adlandırılan Sultan Xəlil idarə etməyə başladı. Şeyxşahın yeddi oğlu olmuşdu. II Xəlilullah Şah İsmayıl Xətəinin qızı Pərixan xanımla evlənməklə, onun himayəsinə nail oldu. II Xəlilullah Şirvanşahlar dövlətinin qırx birinci hökmdarı olmuşdu. Hakimiyyət illəri 1524-1535-ci illərdir.

Şah İsmayıl 1524-cü ildə öldükdən sonra Şirvanşaha münasibət dəyişdi. Şah İsmayılın Səfəvi taxtına çıxan gənc oğlu və varisi I Təhmasib bacısının əri olmasına baxmayaraq, Xəlilullahdan şübhələnməyə başladı. Şah I Təhmasib Xəlilullahı etibar eləmir, Şirvanşahlar dövlətini özünə tabe etməyə, sülaləni aradan qaldırmağa hazırlaşdı.

1534-cü ildə İraqəyn yürüşü zamanı Sultan Süleyman Ərzincanda olarkən ona səfir göndərmişdi və Osmanlı vassalı olmağı qəbul etmişdi. Şirvanşahın Məhəmməd Mirzə adlı oğlu Sultan Süleyman tərəfindən Təbrizə vali təyin edilmişdi.

6 noyabr 1535-ci ildə II Xəlilullah vəsə qəyub getmədən öldü.

II Fərrux Yasarı

II Fərrux Yasarı Şirvanşahlar dövlətinin qırx ikinci hökmdarıdır. Şirvanşah II İbrahim oğludur. 1535-ci ildə taxta çıxmış bir neçə aylıq hökmdarlıq etmişdi.

Şahrux ibn II Fərrux Yasarı. Şirvanşahlar dövlətinin qırx üçüncü hökmdarı, Şirvanşah II Fərrux Yasarı oğludur. Hakimiyyət illəri 1535-1538-cü illərdir. Şirvanşahlar dövlətinin son hökmdarıdır. Onun 1539-cu ildə Təbrizdə Qızılbaş Dövlətinin (1501-1736) şahı I Təhmasib tərəfindən öldürülməsi ilə Şirvanşahlar dövləti və xanədanı süqut etmişdir. 1382-1538-ci illərdə Şirvan dövlətini idarə etmiş Dərbəndilər sülaləsi dövlətçilik tariximizə öz adını yazmışdır.

Şah İsmayıl 1509-cu ilin sonlarında ikinci dəfə Şirvana yürüş etdi. O, Kür çayına çatıb onu ponton körpülərlə keçdi. Bu xəbər bütün Şirvana yayıldı. Şahın gəlməsini eşidən Şeyxşah qüvvələr nisbətini nəzərə alıb Buğurt qalasına çəkildi. İsmayıl əmirələrini Şamaxıya tutmağa göndərdi, özü isə qoşunlarının bir hissəsi ilə Bakıya yollandı. Bakı qalasının komendantı (kutuval) hədiyyələrlə şahın qərargahına gələrək itaət göstərdi və şəhərin açarlarını ona təqdim etdi. İsmayıl Şabrana getdi. Bu vilayətin valisi və digər Şirvan qalalarının hakimləri də şahın hüzuruna tələsərək, öz itaətlərini bildirdilər və buna görə mükafata və fəxri paltara layiq görüldülər. Şah həmin qalaların idarə olunmasını Lələ bəy Şamlıya həvalə etdi

Sultanəli, İbrahim və İsmayılı tutub, evvel Akdamar qalasına, sonra isə Şirvan yaxınlığındakı İstəxr qalasına göndərərək həbsə saldı. Onlar dörd il bu qalada qaldılar. Sultan Yaqubun ölümündən sonra 1492-ci ildə hakimiyyətə keçən Sultan Rüstəm bəy Ağqoyunlu (1492-1497) bəyisi Aləmşah bəyimin xahişilə onları həbsdən azad edərək öz yanına Təbrizə getirdi.

On üç yaşında ikən Səfəvi ordununun şeyxi sayılan İsmayıl Ağqoyunlu dövlətində baş verən ara çekişmələrdən istifadə edərək Gilandan Ərdəbilə qayıtdı. Onun ətəfında 300-ə yaxın döyüşçü mürid-qızılbaş toplandı. Fərrux Yasarı mütəfiqləri-cəyirli tayfasından olan Ərdəbil hakimi Əli bəy və Talış hakimi Məhəmməd ona qarşı çıxdılar. Onların niyyəti İsmayılı yaxalayıb Şirvanşaha göndərmək

piyadadan ibarət idi. Şirvanşah bu orduya qarşı 12 min nəfərlik bir ordu ilə çıxmışdı. Qızılbaş qoşununun sağ cinahında şamlı, solunda isə ustaclı tayfasının üzvləri durmuşdu. İsmayıl özü isə mərkəzdə mövqə tutmuşdu. Təkəli, rumlu və zülqədər tayfaları közetçi dəstələri (çərxçilər) təyin edilmişdi.

Döyüşün əvvəlində İsmayılın özünün olduğu mərkəz istisna olmaqla qızılbaşların döyüş nizamı hər iki cinahda pozuldu. Şirvanlılar sanki üstünlük əldə etmişdilər. Lakin onların hücumunu qızılbaşların mərkəz cinahındakı süvarilər dayandırdı. 14 yaş tamam olmamış İsmayıl ön sıralarda vuruşur, şəxsi nümunəsi ilə öz tərəfdarlarının döyüş ruhunu artırır. Şirvan qoşunu məğlub olub qaçmağa üz qoydu. Fərrux Yasarı Şahgəldi ağa adlı qızılbaş tərəfindən vurulub atdan salındı, o,

Mahmud tərəfindən öldürüldü.

Sultan Mahmud İbn Qazi bəy

Sultan Mahmud ibn Qazi bəyin hakimiyyət illəri 1501-1502-ci illərdir. Şirvanşahlar dövlətinin otuz doqquzuncu hökmdarı, Şirvanşah Qazi bəyin oğludur. Atasını öldürdükdən sonra Şirvanşahlar taxtını onun qiyamçı oğlu, mənbələrdə "yalançı və qan içən müstəbid" adlandırılan Sultan Mahmud ibn Qazi bəy tutdu. Şirvan əhsalisi onun hakimiyyətindən bezib üsyan qaldıraraq Gilana, onun emisi Şeyxşaha sifariş göndərərək, onu Şirvana qayıdıb, Şirvanşahlar taxtına sahib olmağa dəvət etdilər.

II İbrahim Şeyxşah

II İbrahim Şeyxşah Şirvanşahlar dövlətinin 40-cü hökmdarı, Şirvanşah Fərrux Yasarı oğludur. Haki-

